

Лихограй Д.В.

студент;

Гадецька З.М.

доцент,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРУКТУРА ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

Платіжний баланс відіграє важливу роль у розробленні та реалізації валютної політики держави, яка безпосередньо впливає на стан економіки. Він дає можливість проаналізувати стан зовнішнього сектора країни, оцінити збалансованість руху реальних і фінансових ресурсів між країнами. Платіжний баланс може використовуватися господарюючими суб'єктами в якості важливого джерела інформації. Він допомагає передбачити та оцінити ефективність державної економічної політики (наприклад, інтервенцій на валютних ринках), привабливість країн для здійснення іноземних інвестицій, прогнозувати динаміку валютного курсу в середньо- і довгостроковій перспективі.

Тому, з огляду на все це, актуальною проблемою є дослідження та оцінка стану платіжного балансу України, впливу чинників на зміну його складових.

До відомих науковців, які в своїх працях розглядали складові частини балансу та досліджували стан і фактори впливу на платіжний баланс, можна віднести Т. Алексєєву, А. Барсегяна, С. Боринця, В. Будкіна, О. Василика, С. Гасіма, В. Гейця, В. Гондюла, В. Засадко, Є. Корнієнко, Ю. Козака, О. Рогача, В. Сідорова, А. Філіпенка, В. Шевчука, С. Якубовського та ін.

Платіжний баланс – це співвідношення між валютними платежами економічних суб'єктів даної країни (резидентів) за її економічними межами та сумою всіх надходжень, отриманих нею за той же період від інших країн (від нерезидентів) за певний період часу (рік, квартал, місяць) [2, с. 295].

За формою складання платіжний баланс – це статистичний звіт, де у систематичному вигляді наводяться сумарні дані про зовнішньоекономічні операції (надходження валютних коштів у країну та їх витрачання) цієї країни з іншими країнами світу за певний проміжок часу [3].

На практиці для зручності обліку платіжний баланс складається з таких розділів:

- торговельний баланс;
- баланс послуг та некомерційних платежів;
- баланс руху капіталів і кредитів [1].

Торговельний баланс – це співвідношення вартості експорту й імпорту. Економічний зміст активу або дефіциту торговельного балансу щодо конкретної країни залежить від її становища в світовому господарстві, характеру її зв'язків з партнерами і загальної економічної політики. Країнам, які відстають від лідерів за рівнем економічного розвитку, активний

торговельний баланс необхідний як джерело валютних засобів для оплати міжнародних зобов'язань за іншими статтями платіжного балансу.

Баланс послуг і некомерційних платежів містить платежі та надходження з транспортних перевезень, страхування, електронного та інших видів зв'язку, міжнародного туризму, культурних та наукових обмінів, односторонні перекази (державні операції і приватні перекази) та ін.

Платіжний баланс за поточними операціями включає торговельний баланс і «невидимі» операції (послуги, надходження від інвестицій, односторонні перекази).

Баланс руху капіталів і кредитів виражає співвідношення вивозу і ввозу державних і приватних капіталів, наданих і отриманих міжнародних кредитів. За економічним змістом ці операції поділяються на дві категорії:

- міжнародний рух підприємницького капіталу;
- міжнародний рух позикового капіталу.

Дослідження статистичних матеріалів НБУ щодо платіжного балансу [6] дало змогу схематично представити аналіз динаміки платіжного балансу України за 2008-2012 роки (див. табл. 1).

З таблиці 1 видно, що за період аналізу, окрім 2011р., зведений платіжний баланс України є дефіцитним з найвищим рівнем дефіцитності у 2010р. (- 13726 млн. дол. США). У 2011р. даний показник досягає додатного сальдо і становить 5031 млн. дол. США, надалі дефіцит платіжного балансу починає поступово збільшуватись.

У цілому за 2010 рік дефіцит поточного рахунку суттєво скоротився – до 1732 млн. дол. США порівняно з 12763 млн. дол. США в 2009 році, тобто на 86,43%. Це відбулося за рахунок зменшення надходжень від експорту товарів і послуг у 2009р. внаслідок глобальної кризи та падіння імпорту внаслідок глибокої девальвації гривні наприкінці 2008р.

Водночас сальдо рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій платіжного балансу у 2010р. сформувалося від'ємним (11994 млн. дол. США) на відміну від додатного сальдо в попередні і наступні роки (у 2009 році – 9700 млн. дол. США). Це було зумовлено, насамперед, чистим погашенням накопиченої в докризовий період зовнішньої заборгованості приватним і державним секторами економіки (9.1 млрд. дол. США).

Таким чином, дефіцит зведеного платіжного балансу у порівнянні з 2009р. зріс у 2010р. на 348,12% та досяг рекордного рівня за останні 5 років.

У 2011р. дефіцит поточного рахунку зріс до 3018 млн. дол. США, тобто на 74,25%, ніж у попередньому році. В порівнянні з ситуацією у 2012р., платіжний баланс продовжив погіршуватися у 2013р. – дефіцит зведеного платіжного балансу збільшився до 4175 млн. дол. США, тобто на 70,06%.

Дефіцит рахунку поточних операцій в 2013р. склав 14761 млн. дол. США і досяг найбільшого дефіцитного значення, що на 44,08% більше, ніж роком раніше. Це відбулося за рахунок збільшення від'ємного значення балансу товарів та послуг.

Таблиця 1

Аналіз динаміки платіжного балансу України за 2008-2012 роки, млн. дол. США

Статті платіжного балансу	Роки					Відхилення абсолютне, млн. дол. США					Відхилення відносне, %		
	2009	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Рахунок поточних операцій	-12763	-1732	-3018	-10245	-14761	11031	-1286	-7227	-4516	-86,43	74,25	239,5	44,08
Баланс товарів та послуг	-14350	-1953	-3984	-10157	-14772	12397	-2031	-6173	-4615	-86,39	103,9	154,9	45,44
Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	9700	-11994	8049	7790	10586	-21694	20043	-259	2796	-223,7	-167	-3,22	35,89
Рахунок операцій з капіталом	5	595	187	98	38	590	-408	-89	-60	11800	-68,6	-47,6	-61,2
Фінансо-вий рахунок, у т.ч.:	9695	-12589	7862	7692	10548	-22284	20451	-170	2856	-229,9	-162	-2,16	37,13
прямі інвестиції:	9903	4654	5759	7015	6627	-5249	1105	1256	-388	-53,00	23,74	21,81	-5,53
портфельні інвестиції	-1280	-1559	4317	1557	4682	-279	5876	-2760	3125	21,80	-377	-63,9	200,7
Зведений баланс	-3063	-13726	5031	-2455	-4175	-10663	18757	-7486	-1720	348,12	-136,7	-149	70,1

Стан платіжного балансу у вересні 2014 року істотно погіршився. Дефіцит поточного рахунку розширився до 612 млн. дол. США порівняно з 91 млн. дол. США в серпні.

Сповільнення темпів падіння внутрішнього попиту та укріплення РЕОК зумовили зростання імпорту товарів на 13% порівняно з серпнем.

Водночас зростання експорту обмежувалося військовим конфліктом на сході країни та торговельними обмеженнями з Росією.

Темпи падіння експорту товарів (16.5% у річному вимірі) у вересні майже не змінилися порівняно з серпневими, загальний експорт становив 4.4 млрд. дол. США [3, с. 268].

Другий місяць поспіль продукція АПК була найбільшою експортною групою і єдиною, за якою спостерігається зростання (8.3%). Це відбулося передусім завдяки збільшенню поставок зернових культур нового врожаю (на 19.4%), олії й жирів (на 58.8%) переважно на ринки ЄС, Індії та Єгипту, а також експорту м'ясних виробів (на 46.4%) до ЄС та Іраку.

Продовжилося скорочення експорту за всіма іншими групами товарів: машинобудування – на 35.6%, унаслідок руйнування виробничих потужностей та припинення поставок до Росії, зокрема експорт залізничного транспорту скоротився (на 75.7%); хімічної продукції – на 3.3%, особливо пластмас і виробів з них (на 26.8%) та солі, сірки, цементу (на 16%) через ускладнення видобутку солі на артемівському родовищі; металургії – на 28.9%, через ускладнення з відвантаженням продукції на підприємствах сходу України.

Імпорт товарів у вересні знизився такими самими темпами як і в серпні (40% у річному вимірі) і становив 4.9 млрд. дол. США.

Отже, можна дійти висновку, що зведене сальдо платіжного балансу протягом періоду, що аналізується, залишалось від'ємним, окрім 2011р. Це відбулося внаслідок зростання дефіцитного значення рахунку поточних операцій, починаючи з 2009р., в тому числі балансу товарів та послуг, зменшення сальдо рахунку операцій з капіталом, а також незначного обсягу надходжень прямих іноземних інвестицій в українську економіку. Посилюється негативна тенденція збільшення дефіциту торговельного балансу – важливої складової платіжного балансу України.

Список використаних джерел:

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник.-5-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 583 с.
2. Савлук М.І., Мороз А.М., Пудовкіна М.Ф. Гроші та кредит: Підручник / За заг .ред. Савлука М.І. – К.: КНЕУ, 2001. – 602 с.
3. Шкляр А.І. Платіжний баланс України: чинники кризи і механізми відновлення рівноваги [Текст] / А. Шкляр // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 266-271.
4. Щоквартальне аналітично-статистичне видання Національного банку України. Платіжний баланс і зовнішній борг України.